

دل به یارو دست به کار

خواجه بهاء الدین نقشبند

«DİL BE YÂR DEST BE KÂR»

(El Kârda Gönül Yârda Olsun)

Hâce Bahâeddin Nakşibend

*İslam İşbirliği Teşkilatı (İSESCO)
tarafından “2020 yılında Buhara’nın
İslam Dünyası Kültür Başkenti”
olarak tanınması ve Hâce Abdülhâlik
Gucdüvânî’nin 915. ve Hâce Bahâeddin
Nakşibend’in 700. Doğum Yıldönümüne
armağan*

BUHARA

İSLAM DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTİ

عاصمة الثقافة في العالم الإسلامي

— 2020 —

Fecr Yayınları: 465

HÂCE MUHAMMED ÂRİF-İ RİVGERÎ
ve
Â R İ F N A M E

Farsçadan tercüme, giriş, inceleme, açıklama ve ekler müellifi ve
yayına hazırlayan
Doç. Dr. Kamilcan RAHİMOV

Çeviren: İkbalcan USMANOV

Sorumlu Editörler

Prof. Dr. Necdet TOSUN
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Hasan Kamil YILMAZ
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dekanı ve eski İstanbul Müftüsü

Tashih

Fakirullah YILDIZ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Ekim 2021

ISBN: 978-625-8005-08-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HÂCE MUHAMMED ÂRİF-İ RİVGERÎ

ve

ÂRİFNAME

Farsçadan tercüme, giriş, inceleme, açıklama ve ekler müellifi ve
yayına hazırlayan

Doç. Dr. Kamilcan RAHİMOV

Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi

Ebu Reyhan el-Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü araştırma görevlisi,

Tarih Bilimleri alanında felsefe doktoru (PhD).

Ankara 2021

Doç. Dr. Kamilcan Rahimov Rahmatoğlu

Genç doğu bilimci, kaynak uzmanı, İslamî ilimler alanında araştırmacı, tercüman, Tarih bilimleri alanında felsefe doktoru (PhD), Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan el-Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü kıdemli araştırma görevlisi, *Nakşibendilik* dergisinin genel editör yardımcısı, “Özbekistan’ın Bağımsızlığına 20 sene” rozeti sahibi (2011) Kamilcan Rahimov Rahmatoğlu 1982 yılında Buhara şehrinde doğmuştur. Yazar 1995–1999 yılları arasında Buhara’da Mir Arap İslam medresesinde eğitim gördü, 2000 yılında Buhara Devlet Üniversitesi Özbek Filolojisi Fakültesine girdi ve 2004 yılında mezun oldu. 2006 yılında aynı üniversitede yüksek lisans programına kayıt oldu ve 2007 yılında yüksek lisansını bitirdi. 2006–2007 yıllarında Mısır Arap Cumhuriyeti Kahire Üniversitesi Arap Filolojisi Fakültesinde araştırma yapmıştır. 2014–2017 yıllar arasında Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Şarkşinaslık Enstitüsünde doktorasını yapmıştır.

Mâverâünnehir Tasavvufunun Kökleri: Tasavvuf Öğretisinin Gelişimi ve Sistemleştirilmesi (Tasnifi, Sınıflandırılması, Sistematik Hale Getirilişi) (VIII–XI. Yüzyıllar) (2020, Özbek, Rus, Tacik, Kazak, Azerbaycan ve Türk ve Arap dillerinde), *Hâcegân-Nakşendîlik Tarikatı ve Yedi Pir* (2020, Özbek, Rus ve Türk dillerinde), *Nakşendîlik ve Ekonomi* (2020, Özbek, Rus ve Türk dillerinde), Kamilcan Rahimov'un *Hâcegân Tarikatı ve Buhara'da İrfan ve Felsefi Bilimlerin Gelişmesi (IX–XV. Yüzyıllar)* (Prof. Dr. Necmeddin Komilov ile birlikte 2011) adlı monografileri neşredilmiş, "*Büyük Yurt Ulemaları*" (2016), "*Tasavvuf Terimleri Açıklamalı Sözlüğü*" (2015), "*İslam Ansiklopedisi*" (2017), Türkiye'de 6 yabancı dilde basılan *Doğu Kaligrafisi ve Minyatür Sanatından Örnekler (VII–XXI. Yüzyıllar)* (Abdulgafur Buhari ile birlikte 2011), 13 ciltten oluşan *Özbekistan Abidelerinde Bitikler* (2011–2016) gibi araştırmaların aktif müelliflerinden, Özbekistan ve 10 tane yabancı ülkede 150'den fazla bilimsel makalesi neşredilmiştir. Hakîm et-Tirmizî'ye ait *Edeb'ün-Nefs* (2015), *Hatmü'l-Evliya* (2017), Abdulkarim Sem'ani'ye ait *el-Ensab* (Abdulgafur Buhari ile birlikte, 2018) gibi eserleri Arapçadan, Gıyaseddin Handemir'e ait *Mekarimu'l-Ahlak* (2015, 2018), Ahmed bin Mahmud Buhari'nin *Tarihi Mullazade der Zikri Mezarat-ı Buhara* (2019), Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'ye ait *Vasiyetname* (2021), Hâce Ârif-i Rîvgerî'ye ait *Ârifname* (2021), Hâce Ali Râmîtenî'ye ait *Risâle-i Hazret-i Âzîzân* (2021) gibi eserleri Farsçadan Özbek Türkçesine tercüme etmiştir, Ali Şir Nevâî'nin hikmetlerini de Özbekçe, Çağatay Türkçesi, Farsça ve Arapça olarak yayınladı (2018).

SUNUŞ

Hâcegân-Nakşibendiyye, sadece Orta Asya coğrafyasında varlığını sürdüren en büyük ve en etkili tarikat olarak değil, bunun yanı sıra bölge halkının medeniyet, maneviyat ve dünya görüşüne büyük etki sağlayan öğreti olarak da önemlidir. Mezkûr tarikatın Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'den sonraki ikinci piri olan Hâce Muhammed Ârif bin Maruf Rivgerî (yaklaşık 1165-1262), Hâcegân-Nakşibendiyye öğretisinin temellerinin ortaya atılması ve yayılmasında önemli bir yere sahiptir.

Hâce Muhammed Ârif-i Rivgerî'den günümüze, Farsça olarak kaleme aldığı ve seyr-u süluk aşamaları, marifet, ariflik, velilik ve seyr-u süluk ahlakı hakkındaki görüşlerinden oluşan *Ârifname* adlı bir eser ulaştırmıştır. Bunun dışında eserde, Hâce Muhammed Ârif-i Rivgerî'nin hocası Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'nin hayatı, kerametleri ve görüşleriyle ilgili bazı bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca eserin bazı yerlerinde, tasavvuf tarihinin ilk dönem meşhur sufilerinden Hasan-ı Basrî (ö. 728), Süfyân es-Sevrî (ö. 777), Râbia Adeviyye (ö. 801), Fudayl b. İyâz (725-802), Şakîk-i Belhî (ö. 810), Ebû Turâb Nahşebî (ö. 834), Yahyâ b. Muâz Râzî (ö. 871), Bâyezid-i Bistâmî (ö. 875) ve diğerlerinin hayatı ve görüşleri hakkında da rivayetlere yer verilmiştir.

Mezkûr çalışma, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'nin 915. ve Hâce Bahâeddin Nakşibend'in 700. doğum yıl dönümünü kutlamaya hazırlık hakkında 11 Temmuz 2017 tarihli F-4988 nolu düzenlemesi ve Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 8 Mayıs 2018 tarihli 372-F nolu düzenlemesi ile onaylanmış olan 2020 yılında Buhara şehrinin İslam Dünyası

Medeniyeti Başkenti olarak ilan edilmesiyle bağlantılı olarak yapılacak organizasyon programı kapsamında neşre hazırlanmış olup, Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan el-Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Bilimsel Konseyi kararıyla da neşre tavsiye edilmiştir.

Aynı zamanda bu çalışma, Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu huzurundaki Din İşleri Kurumu'nun 21 Haziran 2021 tarihli N°03-07/3965 nolu önerisi kapsamında neşre hazırlanmıştır.

Doç. Dr. Kamilcan RAHİMOV

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	9
ÖN SÖZ	13
HÂCE MUHAMMED ÂRİF-İ RİVGERÎ VE ÂRİFNAME İSİMLİ	
ESERİ	19
HÂCE MUHAMMED ÂRİF-İ RİVGERÎ'NİN HAYATI VE FAALİ-	
YETLERİ	21
ÂRİFNAME VE ANLAMI	28
ÂRİFNAME ESERİNİN TETKİKİ	31
ÂRİFNAME (Tercüme)	35
ÂRİFNAME (El Yazması)	61
BİBLİYOGRAFYA	81
EKLER	87
TARİHLERİ İFADE ETME YÖNTEMİ	87
TARİH, DİN VE TASAVVUF TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ	89
DİZİN	99
Şahıs İsimleri	99
Yer İsimleri	103
Eser İsimleri	104

ÖN SÖZ

Hâcegân-Nakşibendiyye, sadece Orta Asya coğrafyasında varlığını sürdüren en büyük ve en etkili tarikat olarak değil, bunun yanı sıra bölge halkının medeniyet, maneviyat ve dünya görüşüne büyük etki sağlayan öğreti olarak da önemlidir. Tarikatın Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'den Hâce Bahâeddin Nakşibend'e, Hâce Ubeydullah Ahrâr'dan Mahdûm-ı A'zam'a, Coybar hâcelerinden son yüzyılların önemli şahsiyetlerine kadar öncüleri, halkımızın sadece manevi ve kültürel hayatı, inancı, edebiyatı ve sanatında değil, toplumsal ve ekonomik hayatında da önemli yere sahip olmuşlardır.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Özbekistan'da, âlimlerin özellikle sufi atalarımızın hayatı ve manevi mirasını incelemek ve teşvik etmek için önemli çalışmalar yapılmıştır. Örneğin 1993 yılında Bahâeddin Nakşibend'in 675. doğum yıl dönümü, 2003 yılında Abdülhâlik Gucdüvânî'nin 900. doğum yıl dönümü, 2004 yılında Hâce Ubeydullah Ahrâr'ın 600. doğum yıl dönümü uluslararası düzeyde kutlanmıştır. 2004 yılında Bahâeddin Nakşibend anıt kompleksi merkezi kurulmuş olup, 30 Ağustos 2010 tarihinde açılan Buhara Kültürel Merkezi bünyesinde kurulan Eski ve Baki Buhara anıtının yukarı kısmına, kabarık harflerle Bahâeddin Nakşibend'e ait "Dest be kâr dil be yâr" cümlesi yazılmıştır.

Ülkemiz tarihî gelişmesinin 2017-2021 yıllarında "Özbekistan Cumhuriyeti Gelişmesinin Beş Temel Yönteme Göre Hareketler Stratejisi Projesi" kapsamında başlanan yeni aşamada, Cumhurbaşkanımızın manevi mirasımız, özellikle sufi ecdadımızın hayatı ve öğretisine olan ilgisi daha da artmıştır. Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev, 10 Mart 2017 tarihinde Bahâeddin Nakşibend

türbesini ziyareti sırasında, bu alanın daha da güzelleştirilmesi, ziyaretçiler için gereken ortamın hazırlanması için talimatlar vermiştir.¹ Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in, 11 Temmuz 2017 tarihinde "Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'nin 915. ve Hâce Bahâeddin Nakşibend'in 700. doğum yıl dönümünü kutlamak için hazırlıklar yapmak ve organizasyon düzenlemek" hakkında F-4988 nolu kararnamesi yürürlüğe girmiştir.² Bununla birlikte Şevket Mirziyoyev'in, 15 Haziran 2017 tarihinde Taşkent'te gerçekleştirilen "Toplumsal kararlılığı sağlamak ve kutsal dinimizin gerçekliğini korumak, zamanın en büyük gereksinimidir." konulu toplantıda önerdiği tekliflere³ dayanarak, Kasım 2017'de Semerkant'ta hadis ve kelim, Kaşkaderya'da akaid ve Fergana'da İslam hukuku okulu ile birlikte Buhara'daki Mir Arab Medresesi bünyesinde Bahâeddin Nakşibend tasavvuf okulu faaliyete başlamıştır. Bunun dışında Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun, 8 Mayıs 2018 tarihindeki 2020 yılında Buhara şehrinin İslam dünyası medeniyeti başkenti olarak ilan edilmesiyle bağlantılı olarak yapılacak kurumsal-pratik, kültürel-marifi organizasyon programı-yol haritası hakkında 372-X nolu kararnamesine istinaden Yedi Pir'den miras kalan eserler ve onlar hakkında telif edilen kitapları Özbek Türkçesine bilimsel-açıklayıcı olarak tercüme etmek, bu eserlerin tenkitli metinlerini hazırlamaya yönelik

¹ Devletimiz başkanı, Bahâeddin Nakşibend türbesini ziyaret etti. ÖZA, 10.03.2017 11:59:19: <http://uza.uz/oz/politics/davlatimiz-ra-bari-ba-ouddinna-shband-mazhmuasini-ziyerat-i-10-03-2017>.

² Bkz. Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın "Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'nin 915. doğum yıl dönümü ve Hâce Bahâeddin Nakşibend'in 700. doğum yıl dönümünü kutlamak için hazırlık yapmak ve onu gerçekleştirmek hakkında" fermanı, 11 Temmuz 2017, <http://www.press-service.uz/uz/lists/view/780>.

³ "Vatanımızın kaderi ve geleceği için el ele vererek, daha yoğun bir çabayla hareket edelim.", *Halk Sözü Gazetesi*, No: 119, (6813) 16 Haziran 2017, s. 1.

faaliyetler projesini oluşturmak ve onu gerçekleştirmek, Hâcegân-Nakşibendiye kaynaklarını bilimsel-açıklayıcı olarak tercüme, tetkik ve neşretmek suretiyle Hâcegân-Nakşibendiye hakkında araştırmaların yayımlanması hedeflenmiştir.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in 16 Şubat 2018 tarihinde Buhara ilini teşrifi sırasında dünya uygarlığının beşiklerinden biri olan bu coğrafyada, büyük ulemanın, dinî ve dünyevi bilim sahiplerinin yaşadığı ve çeşitli faaliyetlerde bulunduğunu vurgularken, onların yaşadıkları bu yerleri daha da güzelleştirme ve ziyaretçiler için gereken kolaylıkları sağlama talimatı vermiştir. Özellikle Hâcegân-Nakşibendiye tarikatının Yedi Pir ismiyle meşhur olan ilk şeyhleri Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî, Hâce Muhammed Ârif-i Rivgerî, Hâce Mahmud İncîrfağnevî, Hâce Ali Râmîtenî, Hâce Muhammed Baba Semmâsî, Seyyid Emîr Külâl ve Hâce Bahâeddin Nakşibend anıtsal yapılarının, sadece vatandaşlarımız için değil, tüm dünya Müslümanları için de kutsal türbeler olduğunu hatırlatmış, anıtsal yapıların modern gereksinimler düzeyinde yeniden yapılandırılmasının Özbekistan için yeni turizm yollarının açılmasında önemli katkı sağlayacağını söylemiş ve mezkûr kutsal türbeleri birbirine bağlayan yeni turistik yolların oluşturulması hakkında talimat vermiştir.⁴

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in 29 Mart 2019 tarihinde Buhara ilini teşrifi, Gucdüvân ilçesindeki Abdülhâlik Gucdüvânî anıtsal yapılarında (türbesinde) yapılmakta olan çalışmalarını yerinde incelemekle başlamış, bu türbeleri daha da güzelleştirmekle birlikte, Yedi

⁴ Cumhurbaşkanının Buhara iline yaptığı teşrifi, Hâce Bahâeddin Nakşibend anıtsal türbesini ziyaret etmekle başladı. ÖZA, 16.02.2018_16:33:25: <http://uza.uz/oz/politics/prezid5ent-azhdodlarimiz-ru-ini-shod-etdi-16-02-2018>.

Pir hakkında kitap yazmak ve bu şahsiyetlerin bilimsel mirasını teşvik etmenin önemini vurgulamış ve şöyle demiştir: “Böyle manevi hazine hiçbir yerde bulunmaz. Bu hazineyi iyi incelemek ve gençlere daha anlaşılır bir dilde ulaştırmak lazımdır. Buradaki amacımız, gençlerimizin ulemamızın izinden yürümeleri, onların bıraktığı mirasa sahip çıkmaları ve bundan gurur duymalarıdır.”⁵

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın manevi mirasımız, özellikle Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının önemli şahsiyetlerinin hayatı ve faaliyetlerine yönelik gösterdiği ilginin, mezkûr tarikat öğretisinin tetkikine, tarikat pirlinin/mürşidlerinin hayatı ve faaliyetlerini incelemeye büyük katkı sağlayacağı kesindir.

Bu döneme kadar Hâcegân-Nakşibendiyye öğretisi, Özbekistan'da ve yurt dışında belli bir oranda tetkik edilmiş olsa da hâlâ mezkûr tarikatın önemli şahsiyetlerinin hayatı ve faaliyetleri hakkında bilimsel açıdan kanıtlanmış net bir görüş ortaya konulamamıştır. Ülkemizde Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının özel olarak seçilen bazı mürşidleri, örneğin tarikatın ilk yedi pirinin hayatı ve faaliyetleri hakkında bazı çalışmalar yapılmış olsa da tarikat öğretisi ve şahsiyetleri, kapsamlı ve sistemli bir tarzda incelenmemiştir. Tarikat şeyhlerinin, özellikle ilk sıradaki şahsiyetlerin eserlerinin de kapsamlı olarak Özbek Türkçesine bilimsel-açıklamalı tercümesi yapılmamıştır.

İşte bu saydığımız durumlardan dolayı, ülkemiz tasavvuf tarihi, özellikle Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatı tarihi, öğre-

⁵ Şevket Mirziyayev: Böyle manevi hazine hiçbir yerde bulunmaz, ÖZA, 29.03.2019_13:49:16: <https://uza.uz/oz/politics/shavkat-mirziyeev-abdukholi-izhdvoniyy-mazhmuasi0-marifat-mar-29-03-2019>; Шавкат Мирзиёев «Етти пир» hakkında kitap neşretmenin önemini vurguladı, ÖZA, 29.03.2019_14:05:08: <https://uza.uz/oz/politics/shavkat-mirziyeev-etti-pir-a-ida-kitob-yaratish-zarurligini-29-03-2019>.

tisi, tarikat şeyhlerinin hayatı, faaliyetleri ve eserleri hakkında araştırmalar yapmakta olan genç tasavvuf araştırmacısı ve kaynak uzmanı Kamilcan Rahimov, Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının ilk pîrlerinden Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî, Hâce Muhammed Ârif-i Rivgerî ve Hâce Ali Râmîtenî tarafından yazılan eserlerin, özellikle Hâce Muhammed Ârif-i Rivgerî'ye ait *Ârifname* eserinin Özbek Türkçesine bilimsel-açıklamalı tercümesini yapmıştır.

Bu tercüme, *Ârifname*'nin Özbek Türkçesine yapılan ikinci kapsamlı tercümesidir. Eserin Sadreddin Selim Buhârî ve İsrail Subhânî tarafından yapılan ilk tercümesi, 1994 yılında Taşkent'te Nevruz Yayınevi tarafından basılmıştır. Rivgerî'ye ait mezkûr eserin Kamilcan Rahimov tarafından yapılan çevirisi, önceki çevirilerden aşağıdaki özelliklerden dolayı farklılık göstermektedir:

1. Eser, günümüz Özbek okuyucularının anlamaları için bilimsel çeviri kriterleri doğrultusunda ve modern Özbek dili kelime bilgisi, söz dizimi (sentaks) ve üslup kurallarına uyularak tercüme edilmiştir.

2. Çeviri, eski kaynak niteliğindeki eserlerin Özbek Türkçesine bilimsel çeviri kriterleri temelinde, metinde kelime veya deyimle ifade edilmeyen ancak içeriği anlaşılır olan yerleri köşeli parantezler içerisinde gösterilerek, asıl metinden farklı olarak çeviri metninde noktalar konmuş ve metin, paragraflar ve diğer metin kısımlarına ayrılarak yapılmıştır.

3. Eserde yer alan ve günümüz okuyucuları için anlaşılması zor olan tarihî, dinî, tasavvufî kavramlar ve düşünceler şerh edilmiş; eserde yer alan şahıs, yer, eser ve tarihî olaylar hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiş, ayetler ve hadislerin tahrici yapılmış ve hicri-kameri takvime göre seneler miladi olarak dipnotlarda gösterilmiştir.

4. Hâce Muhammed Ârif-i Rivgerî ve *Ârifname* eseri hakkında araştırmalar için yardımcı olacak bilgiler hazırlanarak, çeviri metninden önce verilmiştir.

5. Eserde geçen tarihî, dinî, tasavvufi kavramlar ve deyimler sözlüğü, şahıs, yer ve eser isimleri dizini hazırlanmış ve eser metni çevirisinden sonra verilmiştir.

Kısaca elinizdeki bu kitap, sadece *Ârifname* eserinin günümüz Özbek okuyucuları için anlaşılması kolay olan modern Özbek diline yapılan bilimsel-açıklamalı tercümesi değil, Hâce Muhammed Ârif-i Rivgerî ve *Ârifname* eseri üzerine yapılan küçük bir bilimsel çalışmadır.

Tasavvuf alanında araştırma yapan ve çevirmen Kamilcan Rahimov tarafından hazırlanan, tasavvuf tarihi ve öğretileri hakkında ilgi duyanlar için sunulmakta olan bu çeviri-araştırma, halkımızın maneviyat ve dünya görüşünün gelişmesinde önemli bir yere sahip olan Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının bilimsel olarak incelenmesi faaliyetlerine önemli katkı sağlayacak diye umut ediyoruz.

Prof. Dr. Necdet TOSUN

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi